

УДК 328.185

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.25.21>

Арсентьев Д.С.

*доктор філософії у галузі права,
заступник начальника управління нагляду за додержанням законів
Національної поліцією України
Київська міська прокуратура
ORCID ID: 0009-0008-8227-8511*

ПРОТИДІЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: ДОСВІД ДАНІЙ

Постановка проблеми. Тенденції розвитку кримінального законодавства знаходяться у безпосередній кореляції із розвитком міжнародного та європейського права, а також якості використання позитивного досвіду зарубіжних країн. Вказане набуває особливої актуальності в частині корупційних та пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень. Необхідно відзначити, що саме вказаний вид суспільно небезпечних діянь на сьогоднішній день можна вважати одним із найбільш вивчених та актуальних для формування механізму запобігання. На сучасному етапі державотворення існує низка європейських документів, якими визначено загальні положення щодо криміналізації та меж пеналізації таких суспільно небезпечних діянь. Одночасно із цим аналіз зарубіжних кримінальних законодавств надає підставу для констатації наявності певних розбіжностей, зокрема позитивних та гідних для запозичення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Компаративний аналіз зарубіжних кримінальних законодавств щодо криміналізації корупційних та пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень проводився такими ученими як О.О. Дудоров, Н.В. Камінська, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, М.І. Хавронюк, С.О. Шатрава тощо. Одночасно із цим окремі особливості залишилися не до кінця розглянутими, що зумовлює актуальність обраної для дослідження теми.

Метою статті є розгляд досвіду окремих європейських держав щодо криміналізації

та пеналізації корупційних та пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень.

Виклад основного матеріалу. За результатами наукового дослідження Transparency International, проведеного наприкінці 2024 року, після відчутного приросту на три бали у 2023 році вже у 2024-му Україна дещо втратила позиції в антикорупційній боротьбі. Основними ж драйверами змін залишаються реформи, спрямовані на євроінтеграцію і виконання міжнародних зобов'язань. Цьогорічні результати сигналізують про формальний підхід до виконання багатьох реформ або ж свідоме пробуксовування в їх реалізації. Тож втрата балів у 2024 році вказує на те, що орієнтації суто на програмне виконання взятих Україною зобов'язань недостатньо, а реалізація розпочатих реформ відбувається не так якісно, як планувалося. З-поміж західних сусідів покращити свої позиції загалом вдалося лише Молдові – 43 бали, 76 місце. Другий рік поспіль не змінюється показник Румунії – 46 балів, 65 місце. А всі інші країни погіршили свої позиції: по 1 балу втратили Польща (53 бали, 53 місце) і Угорщина (41 бал, 82 місце), і аж 5 балів втратила Словаччина (49 балів, 59 місце). Таким чином, не лише Україна, а і її сусіди, крім Молдови і Румунії, за 2024 рік здебільшого погіршили свої показники в Індексі сприйняття корупції. Як і у випадку щодо України, показники більшості країн-кандидаток в Євросоюз показують тенденції до стагнації в боротьбі з корупцією. Так, за рік не змінилися показники Грузії (53 бали, 53

місце), Чорногорії (46 балів, 65 місце), Туреччини (34 бали, 107 місце). На 1 бал зменшилися показники Сербії (35 балів, 105 місце). По 2 бали втратили Північна Македонія (40 балів, 88 місце) та Боснія і Герцеговина (33 бали, 114 місце). А покращити свої показники вдалося лише двом країнам: на 1 бал виросли позиції Молдови – 43 бали, 76 місце, і аж на 5 балів – показники Албанії (42 бали, 80 місце). Таким чином, лише Молдова і Албанія показали цього року прогрес, причому зростання Албанії – це найкраща динаміка з-поміж усіх країн-кандидаток до ЄС [1].

Одночасно із наведеним, аналіз індексу сприйняття корупції державами світу дозволяє констатувати, що найбільш позитивний досвід у сфері протидії мають країни із найбільш розвинутою економікою (Данія, Фінляндія, Сінгапур, Австрія, Норвегія, Швейцарія, Німеччина тощо). Така ситуація може мати декілька логічних пояснень. Так, по-перше, наявність високого рівня економічного розвитку зміщує акценти діяльності державних інституцій на подальший розвиток окремих сфер економіки, зокрема інвестиційної та інноваційної діяльності, фінансової безпеки тощо. Відповідно корупція втрачає сенс як інструмент задоволення потреб громадян таких держав. По-друге, відповідний рівень забезпечення нульової толерантності до корупції зумовлює зниження останньої через відсутність попиту. По-третє, всі із перелічених держав мають достатньо суворе антикорупційне законодавство взагалі та кримінально-правові заборони зокрема.

Найбільш прогресивною у антикорупційному питанні є Данія. У лютому 2024 року між Україною та Данією було підписано Угоду про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку, де було зазначено, що держава визнає значний прогрес, досягнутий Україною у впровадженні реформ. Україна підтверджує свою незмінну відданість впровадженню реформ, зокрема у сферах урядування, боротьби з корупцією та оборони і безпеки. Україна зобов'язується продовжу-

вати впроваджувати реформи для підтримки та захисту демократії та верховенства права в Україні. Данія надаватиме технічні та фінансові ресурси для підтримки України на шляху реформ. Це передбачає підтримку процесу реформ в Україні на шляху до майбутнього членства в ЄС і НАТО. Зокрема, Данія підтримуватиме антикорупційну ініціативу ЄС (EUACI), щоб надати національним відповідним органам інструменти і технічну допомогу для боротьби з корупцією. Україна зобов'язується і надалі впроваджувати реформи, спрямовані на покращення врядування шляхом посилення інституційного контролю, підвищення стійкості та розбудови справедливого та інклюзивного суспільства. Україна активно працюватиме над зміцненням суспільної довіри до верховенства права і посиленням незалежності судової влади. Україна зобов'язується сприяти боротьбі з корупцією на всіх рівнях суспільства в державному секторі, приватному секторі та громадянському суспільстві. Це включає забезпечення достатніх ресурсів для незалежних антикорупційних інституцій на користь суспільства в цілому. Україна зобов'язується просувати та розвивати демократичний контроль і нагляд за допомогою своїх Сил оборони та безпеки, а також у ширшому секторі оборони та безпеки, зосереджуючись на подальшому вдосконаленні нагляду, підзвітності та прозорості в безпекових інституціях, що має важливе значення для розбудови їхньої легітимності, ефективності та підзвітності [2].

Проте, не дивлячись на загальні та визнані Данією позитивні тенденції в антикорупційній політиці, першочерговим кроком для подальшого розвитку має стати посилення кримінальної відповідальності та покарання за вчинення корупційних та пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень, а також удосконалення антикорупційного комплаєнсу. Не можна не відмітити, що національний законодавець поступово розробляє та удосконалює методологічні та програмні антикорупційні документи. Одночасно із цим,

якість визначення корупційних ризиків та загроз залишається незадовільною, що відповідним чином негативно впливає на кількісний показник таких суспільно небезпечних діянь.

Щодо посилення кримінальної відповідальності та покарання, варто також відмітити, що національне кримінальне законодавство має бути переглянуто та удосконалено в частині визначених видів досліджуваних кримінальних правопорушень, а також форм реалізації об'єктивної сторони та суми збитків. У цьому контексті досвід Данії також має бути оцінений як позитивний та гідний для запозичення та подальшої імплементації в адаптованому під українську юридичну практику та потреби виді.

Так, наприклад, відповідно до кримінального законодавства Данії кримінально караними є діяння, у випадках якщо: 1) будь-хто, хто під час виконання данської, іноземної або міжнародної державної служби чи обов'язку невинувато отримує, вимагає або дозволяє собі обіцяти подарунок чи іншу вигоду (карається штрафом або позбавленням волі на строк до 6 років); 2) будь-хто, хто працює на державній службі або в установі, вимагає або отримує з метою особистої вигоди ордер на виконання офіційної дії, податку чи мита, що не підлягають сплаті (карається штрафом або позбавленням волі на строк до 6 років). Якщо особа з метою особистої вигоди отримує таку вигоду умисно, після того, як дізналась про помилку, вона карається штрафом або позбавленням волі на строк до 2 років; 3) особа, яка має судову владу або наділена публічними повноваженнями приймати рішення з юридичних питань, що стосуються приватних осіб, вчиняє незаконні дії під час вирішення або розгляду справи (карається позбавленням волі на строк до 6 років); 4) особа, яка працює на державній службі або посаді, зловживає своїм становищем, щоб примусити когось щось робити, терпіти або уникати чогось (карається позбавленням волі на строк до 3 років); 6) особа, яка працює або працювала

на державній службі чи посаді та незаконно розголошує або використовує конфіденційну інформацію, про яку відповідно дізналася у зв'язку зі здійсненням службової діяльності (карається штрафом або позбавленням волі на строк до 6 місяців). Якщо таке діяння вчинене з наміром отримати неправомірну вигоду для себе або інших осіб, або за наявності інших особливо обтяжуючих обставин, покарання може бути посилене до позбавлення волі на строк до 2 років; 7) особа, яка працює на державній службі чи посаді, зловживає своїм становищем для порушення прав приватних осіб або громадськості (карається штрафом або позбавленням волі на строк до 4 місяців). Якщо це зроблено з метою отримання неправомірної вигоди для себе або інших осіб, може бути застосовано позбавлення волі на строк до 2 років (*переклад наш – Д.А.*) [3].

Виходячи із наведеного, можна підсумувати, що кримінальне законодавство Данії передбачає не тільки самостійні види корупційних та пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень, а і такі діяння як кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки інших суспільно небезпечних діянь, які є схожими за об'єктом кримінально протиправного посягання. Цікавим для запозичення такий підхід може бути в контексті встановлення такої кваліфікуючої або особливо кваліфікуючої ознаки для кримінальних правопорушень, пов'язаних із розголошенням будь-яких таємниць. Проте криміналізація такого кваліфікованого складу потребуватиме розмежування його із іншими видами кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг.

Актуальним також є пріоритезація антикорупційного напрямку державної діяльності Данії за різними сферами. Так, у країні посилена увага приділяється протидії корупції у Міністерстві закордонних справ. Вказане пов'язано із тим, що Міністерство закордонних справ – це організація, що діє глобально. Співробітники контактують з багатьма різ-

ними державними установами, організаціями, громадянами, компаніями, неурядовими організаціями та іншими партнерами з усього світу. Міністерство закордонних справ, а отже, і Данія, активно підтримує міжнародні зусилля з боротьби з корупцією та надає партнерам консультації щодо того, як уникнути корупції. Міністерство закордонних справ прагне підтримувати найвищі стандарти доброчесності та трудової етики серед співробітників у всіх сферах діяльності та забезпечувати належне управління державними коштами. Тому Міністерство закордонних справ проводить політику нульової толерантності до корупції в усіх її формах. Дії, що суперечать антикорупційній політиці Міністерства, можуть мати наслідки для трудового законодавства. Ця антикорупційна політика та її кодекс поведінки застосовуються до всіх співробітників Міністерства закордонних справ, датських представництв за кордоном та Данського агентства рибальства. Метою антикорупційної політики є забезпечення та підтримка поведінки та трудової етики, що характеризуються найвищими стандартами особистої та організаційної доброчесності як внутрішньо, так і зовні, у взаємодії з багатьма різними партнерами. Антикорупційна політика містить рекомендації щодо того, як співробітники Міністерства закордонних справ у сфері зовнішньої та внутрішньої служби повинні реагувати на випадки корупції та корупційної поведінки, а також водночас визначає загальні напрямки подальшої роботи щодо запобігання корупції (*переклад наш – Д.А.*) [4].

Необхідно також відзначити, що пріоритетним напрямом посилення антикорупційної політики держави є удосконалення меж кримінальної відповідальності та покарання представників правоохоронних органів. Аналіз статистики правоохоронних органів та судової практики свідчить про те, що наразі проблема стабільно високого кількісного показника суспільно небезпечних діянь, які вчиняються правоохоронцями є не до кінця

розв'язаною, що негативним чином впливає на процес формування безпекового середовища в державі.

Так, відповідно до вироку Херсонського міського суду Херсонської області 28 січня 2019 року (справа №766/1387/19) *обвинувачений, обіймаючи посаду старшого оперуповноваженого в ОВС відділу внутрішньої безпеки по Південному міжрегіональному управлінню з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України Управління внутрішньої безпеки Адміністрації державної кримінально-виконавчої служби України, будучи службовою особою правоохоронного органу, усвідомлюючи значущість займаної посади, її статусність та можливості, пов'язані з цим, переслідуючи прямий умисел, направлений на одержання неправомірної вигоди, з корисливих мотивів, 15.08.2018 року та 17.09.2018 року під час особистих зустрічей з начальником відділу охорони ДУ «Херсонська виправна колонія № 61», прийняв від останнього пропозицію щодо одержання у якості неправомірної вигоди грошових коштів у розмірі 3000 (три тисячі) грн. за невчинення відносно нього дій по документуванню та притягненню його як особи, відповідальної за організацію роботи кінологічної служби ДУ «Херсонська виправна колонія № 61», до відповідальності за порушення умов організації роботи відділу щодо проведення дресирування собак цивільних осіб та їх утримання у приміщеннях кінологічної служби колонії та не направлення вказаних матеріалів до правоохоронних органів. У подальшому обвинувачений, продовжуючи реалізацію свого злочинного наміру, спрямованого на одержання неправомірної вигоди, під час особистої зустрічі з особою, яка відбулась 21.09.2018 о 14-59 год. у службовому кабінеті, що знаходиться на 4-му поверсі будівлі Державної установи «Херсонська виправна колонія № 61» за адресою: м. Херсон, вул. Дружби, 4, одержав від нього раніше зазначені грошові кошти у сумі 3000 грн. за невчинення дій, зазначених вище, в межах*

наданих йому повноважень, передбачених посадовою інструкцією. Дії обвинуваченого органом досудового розслідування кваліфіковані за ч. 1 ст. 368 КК України як одержання службовою особою неправомірної вигоди для себе за невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто надає неправомірну вигоду, будь-якої дії з використанням наданого їй службового становища [5].

Наведений приклад не є поодиноким. Як видається, такого роду проблема має вирішуватись комплексно, із першочерговим застосуванням кримінально-правових та кримінологічних заходів, котрі повинні бути попередньо удосконалені, зокрема шляхом інтеграції позитивного досвіду зарубіжних

держав у національне законодавство.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження надало підставу для констатації, що Данія щодо протидії та запобігання корупції є однією із провідних держав, про що свідчить низка відповідних, дієвих законодавчих та інших нормативно-правових актів, а також стратегічних та програмних документів. Врахування позитивного досвіду Данії для удосконалення антикорупційного законодавства та практики його застосування має реалізовуватись шляхом удосконалення кримінального законодавства України, а також кримінологічних заходів запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією кримінальним правопорушенням.

Анотація

В статті розглядається досвід Данії щодо протидії корупційним та пов'язаним із корупцією кримінальним правопорушенням. Вказується, що аналіз індексу сприйняття корупції державами світу дозволяє констатувати, що найбільш позитивний досвід у сфері протидії мають країни, із найбільш розвинутою економікою (Данія, Фінляндія, Сінгапур, Австрія, Норвегія, Швейцарія, Німеччина тощо). Така ситуація може мати декілька логічних пояснень. По-перше, наявність високого рівня економічного розвитку зміщує акценти діяльності державних інституцій на подальший розвиток окремих сфер економіки, зокрема інвестиційної та інноваційної діяльності, фінансової безпеки тощо. Відповідно корупція втрачає сенс як інструмент задоволення потреб громадян таких держав. По-друге, відповідний рівень забезпечення нульової толерантності до корупції зумовлює зниження останньої через відсутність попиту. По-третє, всі із перелічених держав мають достатньо суворе антикорупційне законодавство взагалі та кримінально-правові заборони зокрема. Доводиться, що не дивлячись на загальні та визнані Данією позитивні тенденції в антикорупційній політиці України, першочерговим кроком для подальшого розвитку має стати посилення кримінальної відповідальності та покарання за вчинення корупційних та пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень, а також удосконалення антикорупційного комплаєнсу. Національний законодавець поступово розробляє та удосконалює методологічні та програмні антикорупційні документи. Одночасно із цим, якість визначення корупційних ризиків та загроз залишається незадовільною, що відповідним чином негативно впливає на кількісний показник таких суспільно небезпечних діянь. Позитивною рисою визнається те, що кримінальне законодавство Данії передбачає не тільки самостійні види корупційних та пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень, а і такі діяння як кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки інших суспільно небезпечних діянь, які є схожими за об'єктом кримінально протиправного посягання.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, корупція, службова діяльність, професійна діяльність, зарубіжний досвід, індекс сприйняття корупції, кримінальна відповідальність, покарання, суспільна небезпечність.

Arsentiev D.S. Countering and preventing corruption: the Denmark experience**Summary**

The article examines the experience of Denmark in combating corruption and corruption-related criminal offenses. It is indicated that the analysis of the corruption perception index by the countries of the world allows us to state that the first places are occupied by countries with the most developed economies (Denmark, Finland, Singapore, Austria, Norway, Switzerland, Germany, etc.). This situation may have several logical explanations. First, the presence of a high level of economic development shifts the emphasis of state institutions on the further development of individual sectors of the economy, in particular investment and innovation activities, financial security, etc. Accordingly, corruption loses its meaning as a tool for meeting the needs of citizens of such states. Second, the appropriate level of ensuring zero tolerance for corruption leads to a decrease in the latter due to the lack of demand. Third, all of the listed states have sufficiently strict anti-corruption legislation in general and criminal law prohibitions in particular. It is proved that despite the general and recognized by Denmark positive trends in the anti-corruption policy of Ukraine, the first step for further development should be to strengthen criminal liability and punishment for committing corruption and corruption-related criminal offenses, as well as improving anti-corruption compliance. It should be noted that the national legislator is gradually developing and improving methodological and programmatic anti-corruption documents. At the same time, the quality of defining corruption risks and threats remains unsatisfactory, which accordingly negatively affects the quantitative indicator of such socially dangerous acts. A positive feature is recognized that the criminal legislation of Denmark provides not only for independent types of corruption and corruption-related criminal offenses, but also for such acts as qualifying and especially qualifying signs of other socially dangerous acts that are similar in object of criminal offense.

Key words: criminal offense, corruption, official activity, professional activity, foreign experience, corruption perception index, criminal liability, punishment, public danger.

Список використаних джерел:

1. Україна в Індексі сприйняття корупції – 2024. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>
2. Угода про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Данією від 23 лютого 2024 року. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-ta-dovgostrokovu-p-89185>
3. Straffeloven. URL: <https://danskelove.dk/straffeloven>
4. Anti-korruptionspolitik. URL: <https://um.dk/about-us/anti-corruption-policy>
5. Вирок Херсонського міського суду Херсонської області 28 січня 2019 року (справа №766/1387/19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79442380>